

УДК 336

Колесник В.М.*кандидат економічних наук, доцент кафедр економіки
Нікопольський факультет
Запорізького національного університету***Артеменко Д.А.***студентка
Нікопольський факультет
Запорізького національного університету*

ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОННИХ ГРОШЕЙ В УКРАЇНІ

THE PROBLEMS OF DETERMINATION AND THE PROSPECT OF DEVELOPMENT OF ELECTRONIC MONEY IN UKRAINE

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто хронологічний розвиток становлення електронних грошей в Україні. Проведено оцінку проблем та перспектив, пов'язаних із розвитком новітніх платіжних інструментів у сфері внутрішніх та транскордонних платежів. Запропоновано напрями та шляхи вдосконалення запровадження розрахунків із максимальним використанням електронних грошей в Україні.

Ключові слова: електронні гроші, WebMoney.UA, платіжні системи, пластикові картки, Bitcoin, банківська система, емісія електронних грошей.

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрена хронология развития и становления электронных денег в Украине. Проведена оценка проблем и перспектив, связанных с развитием новейших платежных инструментов в сфере внутренних и транснациональных платежей. Предложены направления и пути усовершенствования введения расчетов с максимальным использованием электронных денег в Украине.

Ключевые слова: электронные деньги, WebMoney.UA, платежные системы, пластиковые карты, Bitcoin, банковская система, эмиссия электронных денег.

ANNOTATION

The chronology of development and determination of electronic money in Ukraine is considered in the article. The estimation of problems and prospects, connected with the development of the latest payment implements in the field of inner and transnational payment transactions was carried out. Directions and ways of improvement of establishment of derivations with the highest using of electronic funds in Ukraine were proposed.

Key words: electronic money, WebMoney.UA, payment service, plastic cards, Bitcoin, banking system, emission of e-money.

Постановка проблеми. Сьогодні відбувається бурхливе зростання технологічних та ринкових інновацій у сфері внутрішніх та транскордонних платежів, які виконуються з використанням новітніх платіжних продуктів. Нові платіжні інструменти не з'являються випадково за бажанням розробників, їх поява – об'єктивний процес, викликаний новими незадоволеними потребами і підвищеними вимогами до ефективності та надійності платежів. Виникнення новітніх платіжних продуктів зумовлене, з одного боку, стрімким розвитком інформаційних і криптографічних технологій, які дали змогу зберігати грошову вартість на електронних приладах, а з іншого – потребами електронної ко-

мерції, які не задовольняються повною мірою традиційними платіжними системами.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Окремим дослідженням щодо суті, ролі, значення та розвитку електронних грошей в Україні присвячена велика кількість праць вітчизняних науковців, експертів, аналітиків та практиків – М. Савлука, С. Овсєєнко, В. Міщенко, О. Махаєва, А. Мороз, М. Пуховкіна, Н. Дмитрика, А. Лебедева, С. Маслової, І. Свиридук та інших.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. В умовах сьогодення велика кількість питань щодо темпів розвитку та використання новітніх платіжних продуктів, характеристик змісту та особливостей електронних грошей, а також правові та технічні аспекти їх використання лише підкреслюють необхідність більш детального аналізу теми дослідження та наявність проблематики глибокого вивчення кола питань цієї економічної категорії. Позитивна динаміка збільшення інтернет-аудиторії, підвищення швидкості появи на віртуальній арені нових сайтів і наростання темпів розвитку електронної торгівлі дають змогу вести мову про електронні платіжні системи мережі Інтернет. Тому важливим є висвітлення поняття «електронні гроші», аналіз реального стану ринку електронних грошей, його динаміки, можливих перспектив розвитку і перешкод, які заважають їх розповсюдженню.

Виклад основного матеріалу дослідження. Із розвитком інтернет-технологій застосування електронних грошей в Україні з кожним днем набуває дедалі більшої ваги. Вони є популярним, доступним і зручним засобом платежу. Їх використовують для оплати товарів в інтернет-магазинах та/або оплати послуг компаніям, які приймають такі платежі, аналогічно тому, як це робиться з банківського рахунку. Управляти грошима у своєму гаманці користувач може за допомогою Інтернету або мобільного телефону.

Електронні гроші є безстроковими грошовими зобов'язаннями емітента на пред'явника в

електронній формі, які випускаються та погашаються емітентом. Обіг електронних грошей здійснюється шляхом уступки права вимог до емітента і породжує зобов'язання останнього у розмірі пред'явлених електронних грошей. Банк-емітент має грошове зобов'язання перед користувачем сплатити йому певну суму грошей, а користувач має право передати свої права третій особі (іншому користувачу, торговцю) шляхом розрахунків електронними грошима.

Електронні гроші – це, по суті, електронний аналог готівкових грошей, які існують у вигляді електронних записів, наприклад, у віртуальних гаманцях в Інтернеті (аналог рахунку в банку, який використовується лише для операцій з електронними грошима). Це умовні знаки, які «прив'язані» до курсу однієї валюти (гривні, рубля, євро тощо) та існують лише у мережі та ніде більше. Сукупність віртуальних гаманців, у яких здійснення платежів використовуються електронні гроші, називається системою електронних грошей [1].

Вперше поняття електронних грошей було закріплено постановою правління Національного банку України «Про затвердження Положення про електронні гроші в Україні» від 25 червня 2008 р. № 178, яке визначало електронні гроші як одиницю вартості, яка зберігається на електронному пристрої, приймається як засіб платежу іншими, ніж емітент, особами і є

грошовим зобов'язанням емітента. Право здійснювати випуск електронних грошей в Україні закріплювалося винятково за банками. Водночас для інших юридичних осіб, які здійснювали випуск електронних грошей і не були банками, постановлялося привести свою діяльність у відповідність до вимог Положення протягом одного року з дня набрання чинності постановою НБУ від 25 червня 2008 р. № 178 [2].

4 листопада 2010 р. постановою правління НБУ № 481 вказане Положення було скасовано, а замість нього прийнято нове, яким встановлювалися менш жорсткі вимоги до емітентів електронних грошей. Так, Положення про електронні гроші, затверджене постановою правління НБУ від 4 листопада 2010 р., скасувало вимогу попереднього Положення щодо віднесення права емісії електронних грошових коштів до виняткової компетенції банків, надавши відповідні повноваження й іншим юридичним особам [3].

Чинне Положення про електронні гроші встановлює, що особа, яка має намір створити систему електронних грошей та здійснювати випуск електронних грошей, зобов'язана узгодити з НБУ правила системи електронних грошей до здійснення випуску електронних грошей.

Офіційний сайт НБУ містить інформацію лише про такі системи електронних грошей в Україні, правила яких узгоджені з НБУ (табл. 1).

Таблиця 1

Системи електронних грошей в Україні

УКРАЇНА		ПЛАНІ	ЄС
Законодавство	Емітенти-банки (Резиденти)	Емітенти – небанківські фін. установи (нерезиденти)	Емітенти
	Для узгодження правил використання ЕГ необхідні:	Необхідні зміни до законодавства України щодо:	Директива 2009/110/ЄС
	<ul style="list-style-type: none"> заява; правила використання ЕГ; інформаційна довідка про принципи технологічної реалізації здійснення розрахунків ЕГ; зразки договорів із користувачами 	<ul style="list-style-type: none"> запроваджено спрощений порядок внесення в Реєстр інформації про міжнародну систему інтернет-розрахунків; надано право доступу користувачам та торговцям (продавцям) до послуг міжнародних систем інтернет-розрахунків для розрахунків ЕГ, випущеними нерезидентом; надано можливість фіз. особам отримувати на поточний рахунок ін. валюту, переказану із-за кордону; передбачено, що для введення/виведення коштів до/з міжнародної системи інтернет-розрахунків використовується платіжна картка як ідентифікований платіжний інструмент 	<ul style="list-style-type: none"> встановлення мінімального розміру статутного капіталу не менше 9,5 млн. грн; встановлення вимоги щодо обов'язкового резервування коштів у банку; зобов'язання емітента розкривати інформацію про власників істотної участі та кінцевих бенефіціарів
Обмеження	4000 грн.	Для непоповнюваного електронного пристрою (передплатена та віртуальна картки)	
	62 000 грн.	Загальна сума операцій протягом календарного року за поповнюваним електронним пристроєм (чіп, пам'ять комп'ютера)	
			250 €
			2500 €

Джерело: згруповано автором за матеріалами [1; 2]

Законодавчо дозволяється створити національну систему безготівкових розрахунків, яка розвиватиметься на базі міжнародних стандартів (зараз використовуються платіжними системами VISA та MasterCard). Банки зможуть розміщувати на своїх картках дві і більше різних платіжних систем. Користуватися картою вітчизняної системи можна буде у будь-якій торговельній точці. Для цього не потрібне нове обладнання, адже нові картки можна використовувати у вже діючих банкоматах і терміналах. У такій ситуації VISA та MasterCard можуть втратити значну частину внутрішнього ринку, а з іншого боку, можна буде зберегти працездатність електронних платежів в Україні, коли світові платіжні оператори припинять (з яких-небудь причин) операції в Україні. Відтепер за відмову прийняти оплату пластиковою картою (або обмеження такого права) продавцю товару (послуги) загрожує штраф у розмірі 8500грн. (500 нмдг) [4, с. 703].

Міністерство фінансів України теж відреагувало на появу електронних грошей. Своїм наказом від 27 червня 2013 р. № 627 Інструкцію про застосування Плану рахунків доповнено нормами, які визначають порядок бухгалтерського обліку електронних грошей. Тепер у бухгалтерському обліку під електронними грошима розуміють одиниці вартості, які зберігаються на електронному пристрої, приймаються як засіб платежу іншими особами, ніж особа, яка їх випускає, і є грошовим зобов'язанням цієї особи, що виконується у готівковій або безготівковій формі. При цьому з метою бухгалтерського обліку не визнаються електронними грошима наперед оплачені картки одноцільового використання: дисконтні картки торговців, картки автозаправних станцій, квитки для проїзду в міському транспорті тощо, які приймаються як засіб платежу винятково їхніми емітентами.

У Плані рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій з'явився окремий субрахунок 335 «Електронні гроші, номіновані в національній валюті» до рахунку 33 «Інші кошти». На ньому будуть відображатися операції з електронними грошима, які здійснюються комерційними агентами та користувачами відповідно до нормативно-правових актів НБУ та правил використання електронних грошей, узгоджених із НБУ [5].

Пропозиція електронних грошей на ринку залежить від стимулів для споживачів, торговців, емітентів та посередників у їх використанні, а також факторів, які можуть стримувати їх розвиток. Так, легкість використання пристроїв, на яких зберігаються електронні гроші, конфіденційність та безпека розрахунків будуть позитивно впливати на прагнення споживачів використовувати електронні гроші. Можливе збільшення обсягів реалізації, скорочення витрат та вигідні умови договорів чинитимуть вплив на рішення торговців приймати електронні гроші. Але головним фактором як для споживачів, так і для торговців буде їхня готовність прийняти нові технології.

Дослідження говорять про те, що в Україні стрімко зростає використання електронних грошей, але до рівня європейських країн ще далеко. Це пов'язано з тим, що в Україні немає належного правового регулювання щодо легалізації таких електронних систем. Перспектива розвитку електронних грошей в Україні є складною справою, оскільки цей засіб платежу сьогодні ще не має правового підґрунтя для свого існування та пов'язаний з великою кількістю питань із боку користувачів [6].

Незважаючи на це, Нацбанк вирішив випустити свій bitcoin (віртуальна грошова одиниця, яка не має єдиного емісійного центру) у 2017 р. Така форма електронних грошей зде-

Таблиця 2

Перспективи розвитку електронних грошей в Україні

Завдання	Деталізація	Очікуваний ефект	Термін реалізації
Розвиток НПС Простір	Еволюція e-money як безготівкового інструменту розрахунків (на основі технологій BlockChain), емітентом яких є НБУ	Здешевлення еквайрингу (альтернатива картковим платежам)	IV кв. 2017 р.
	Впровадження соціального процесингу	Прозорість і контроль за цільовим використанням коштів. Компенсування виплат за фактом отримання	I кв. 2018 р.
	Впровадження технологій contactless, e-commerce, P2P, HCE/NFC та QR-платежів (як альтернативи POS-терміналу на рівні торговельних мереж)	Розширення безготівкових способів оплат (в т. ч. мобільних платежів)	IV кв. 2017 р.
	Просування на ринку: створення сайту, проведення комунікаційних кампаній, впровадження бонусних програм	Збільшення частки на ринку до 2020 р. до 30% від загального об'єму роздрібних безготівкових операцій із використанням національних платіжних систем	IV кв. 2017 р.
	Перегляд тарифної політики		Періодично, протягом реалізації проекту
Співпраця з учасниками ринку: впровадження та інтеграція «транспортних» проектів			

Джерело: згруповано за матеріалами Департаменту платіжних систем та інноваційного розвитку

шевить еквайринг і може стати альтернативною картковим платежам. Згідно з презентацією Департаменту платіжних систем та інноваційного розвитку НБУ в четвертому кварталі 2017 р. Нацбанк збирається стати емітентом електронних грошей на базі технології Blockchain у рамках проекту НСП «Простір» (табл. 2) [7].

Зазначені перспективні напрями розвитку електронних грошей в Україні свідчать про те, що інтересам центрального банку і держави загалом відповідає створення в Україні правової основи для гарантування того, щоб емітенти електронних грошей були надійними, а системи розрахунків електронними грошима – безпечними та ефективними.

Висновки. Декларуючи жорсткі наміри стати членом Європейського Союзу, Україна наполегливо працює над адаптацією свого законодавства у сфері платіжних систем до європейських практик. Використання електронних грошей значно полегшує життя, оскільки з їх допомогою можна здійснювати миттєві перекази грошей на будь-який рахунок, легко відстежувати та аналізувати свій фінансовий стан і обсяг обігових коштів та заощаджень, які залишаються на рахунку. Таким чином, упровадження і використання електронних грошей має розглядатись як перспектива розвитку рівня персональних банківських послуг та як найпоширеніший спосіб безготівкових розрахунків для дуже великої кількості людей, а виважена правова регламентація їх використання з боку держави є пріоритетним напрямом у їхньому становленні.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Дерев'яно С.І. Електронні гроші: сучасний стан та перспективи розвитку [Електронний ресурс] / С.І. Дерев'яно – Режим доступу: <http://oaji.net/articles/2016/1900-1469373917.pdf>.
2. Постанова Правління НБУ «Про затвердження Положення про електронні гроші в Україні» від 25.06.2008 р. № 178 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0688-08>.
3. Постанова Правління НБУ від 04.11.2010 р. № 481 «Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів НБУ з питань регулювання випуску та обігу електронних грошей» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1336-10>.
4. Батракова Т.І., Грінченко А.Ю. Проблеми та перспективи розвитку електронних грошей в Україні / Т.І. Батракова, А.Ю. Грінченко // Економіка і суспільство. – 2016. – № 7 – С. 702–706.
5. FINANCE.UA: Финансы в Украине [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://news.finance.ua/ua/news-/368430/elektronni-groshi-v-ukrayini-infografika-nbu>.
6. Електронні гроші збільшили свою популярність [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vkurse.ua/ua/business/elektronnye-dengi-vukraine.html>.
7. Финансовый портал «Минфин. НБУ признал Blockchain» [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://minfin.com.ua/2016/11/10/24719657/>.
8. Степова С.В., Санагян С.О. Електронні гроші в Україні: сутність та проблеми використання. // С.В. Степова, С.О. Санагян [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=34153>.